

МОВНІ ТРАДИЦІЇ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ

LINGUISTIC TRADITIONS IN CHINESE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR TRANSLATION IN UKRAINE

Катрич О.Г.,

*orcid.org/0009-0002-8151-6991**асистент кафедри іноземних мов та перекладу
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Стаття присвячена детальному аналізу мовних традицій китайської мови та проблемам, які виникають у процесі її перекладу на українську мову. У ній розглядаються основні труднощі, з якими стикаються перекладачі, і виокремлюються специфічні аспекти китайської мови, що вимагають особливого підходу та глибокого розуміння культурних та лінгвістичних особливостей цієї мови.

Особливу увагу стаття приділяє китайським ієрогліфам, які складають основу письмової системи цієї мови. Переклад ієрогліфів на українську мову може бути складним через відсутність прямого відповідника для багатьох символів. Окрім того, кожен ієрогліф часто має кілька значень залежно від контексту, що потребує глибокого знання не лише мовних, але й культурних аспектів китайської традиції. Таким чином, перекладачі мають враховувати не тільки лексичні значення, але й культурні відтінки, які важко передати за допомогою простого словникового перекладу.

Також у статті акцентується увага на значній кількості фразеологізмів і сталих виразів у китайській мові, що мають глибокий культурний підтекст. Переклад таких виразів вимагає особливого підходу, адже потрібно зберегти не тільки зовнішню форму, але й передати точний сенс, що може бути надзвичайно важким завданням для перекладачів, особливо без порушення культурного контексту.

Одним із аспектів, який заслуговує на увагу в статті, є глобалізація та її вплив на розвиток китайської мови в Україні. Зростаючий інтерес до китайської культури та економічного розвитку Китаю сприяє поширенню китайської мови в Україні, що, у свою чергу, створює більшу потребу в кваліфікованих перекладачах. У цьому контексті важливо зазначити, що перекладачі повинні володіти не тільки мовними знаннями, але й глибоким розумінням культурних та соціальних аспектів, оскільки це забезпечує точність і доречність перекладу.

У статті також розглядаються новітні технології перекладу, зокрема машинний переклад, який, хоча й є корисним інструментом для подолання технічних труднощів, не завжди здатний передати всю глибину культурного контексту. Автоматизовані системи перекладу часто не можуть справитися з нюансами, що виникають у процесі перекладу китайських фразеологізмів, ідіоматичних виразів або культурних посилів, що є важливою складовою китайської мови.

Таким чином, стаття надає всебічний аналіз складнощів, з якими стикаються перекладачі китайської мови, а також виявляє перспективи розвитку цього напрямку перекладу в Україні в умовах сучасних глобальних тенденцій.

Ключові слова: китайська мова, мовні традиції, переклад, виклики, можливості, українська мова, ієрогліфи, тональна система, фразеологізми, культурні відмінності, машинний переклад, перекладацька галузь, глобалізація.

This article examines the linguistic traditions of the Chinese language and the challenges that translators face when transferring its unique features into the Ukrainian language. One of the primary difficulties discussed is the tonal system of Chinese, which plays a key role in distinguishing meaning and is significantly different from phonetic languages such as Ukrainian. The tonal aspect, where variations in pitch can alter the meaning of words, poses a considerable challenge for accurate translation. The article also highlights the complexity of Chinese writing, particularly the use of logograms (characters) instead of an alphabetic system, making the translation process more intricate. These characters represent meanings rather than sounds, requiring a deep understanding of cultural and contextual nuances for effective translation.

Another central issue discussed is the extensive use of idiomatic expressions and phrases in Chinese, which are deeply intertwined with Chinese culture and history. Many of these expressions have no direct equivalents in Ukrainian, which makes it necessary for translators to adopt creative solutions to preserve the meaning and cultural significance of the original text. The article further explores the cultural differences embedded in language and the importance of capturing these nuances during the translation process, as a simple word-for-word translation often fails to convey the full depth of the original text.

Furthermore, the paper considers the prospects for the development of Chinese language translation in Ukraine, with a focus on educational programs, technological advancements, and the increasing collaboration between China and Ukraine. The author suggests that future advancements in the field of translation could enhance the quality of Chinese-Ukrainian translations and improve mutual understanding between the two cultures. The article concludes by underscoring the importance of fostering more trained professionals and utilizing modern technology to meet the growing demand for translations that bridge the linguistic and cultural gap between China and Ukraine.

Key words: Chinese language, linguistic traditions, translation challenges, Ukrainian language, tonal system, idiomatic expressions, cultural differences, logograms, machine translation, translation technologies, cultural context, Chinese-Ukrainian translation.

Постановка проблеми. Переклад китайської мови на українську стикається з низкою складнощів, зумовлених істотними лінгвістичними та культурними відмінностями між цими мовами. Тональна природа китайської мови суттєво відрізняється від української, що ускладнює точне передання значення слів. Додаткові труднощі виникають через використання китайських ієрогліфів, які не мають прямих відповідників в українському письмі. Окрім того, китайська мова багата на фразеологізми та культурно специфічні вирази, що потребують ретельного підходу для їх коректного перекладу. В Україні є нагальна потреба в професійних перекладачах, які здатні зберігати точність і культурний контекст при переведенні текстів. Тому важливо розробити методи, що дозволять подолати ці труднощі та забезпечити ефективний переклад з китайської на українську.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переклад китайською мовою має свої специфічні особливості, що стали предметом детального дослідження в низці наукових публікацій. Значний внесок у вивчення цієї проблеми зробили українські дослідники, серед яких Барсук Т. [1], Зовірчак Р. [2], Кірносова Н. [3], Мудрова Н. [4], Панченко В. [5] та інші вітчизняні та зарубіжні науковці.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз основних проблем, з якими стикаються перекладачі при переведенні китайської мови на українську. Потрібно вивчити лінгвістичні особливості китайської мови, такі як тональна система, ієрогліфічне письмо, а також специфічні фразеологізми та культурні вирази, що ускладнюють переклад. Окрім того, важливо визначити підходи і стратегії, які допомагають зберігати точність і культурний контекст при перекладі. У рамках дослідження також буде розглянуто можливі шляхи підвищення кваліфікації перекладачів та вдосконалення навчальних програм з китайської мови в Україні. Завершенням роботи стане формулювання рекомендацій щодо розвитку перекладу китайської мови в Україні.

Виклад основного матеріалу. Китайська мова є однією з найбільш складних і унікальних мов у світі, яка містить численні лінгвістичні та культурні аспекти, що суттєво відрізняються від мов індоєвропейської групи, зокрема української. Її особливості, такі як тональна система, ієрогліфічне письмо, а також багатство фразеології та культурних виразів, створюють серйозні труднощі для перекладачів. У контексті глобалізації китайська мова не лише є засобом спілкування для понад мільярда людей, але й активно

вивчається в багатьох країнах, зокрема в Україні. Переклад між китайською та українською мовами є значним викликом, оскільки між цими мовами існують суттєві структурні, лексичні та культурні відмінності, що вимагають глибоких спеціалізованих знань. Вивчення цих труднощів є важливим кроком для розвитку міжкультурної комунікації та перекладу між двома мовами.

Китайська мова – одна з найдавніших, найпоширеніших і найважливіших мов світу. Вона має величезний вплив на культуру, економіку та міжнародні відносини. Це мова понад 1,4 мільярда людей і одна з шести офіційних мов ООН. Завдяки швидкому економічному розвитку Китаю та його висхідному впливу на світову арену, вивчення китайської мови стає все популярнішим. Багато людей вивчають її для кар'єрного зростання, бізнесу, подорожей та культурного обміну [6].

Китайська мова є однією з найбільш складних і багатих мов у світі, яка містить численні лінгвістичні та культурні аспекти, що значно відрізняються від тих, що зустрічаються в індоєвропейських мовах, таких як українська. Особливості китайської мови, зокрема її тональна система, ієрогліфічне письмо, а також багатство фразеології і культурних виразів, створюють певні труднощі для перекладачів. Вивчення цих труднощів є важливим кроком у розвитку міжкультурної комунікації і перекладу між китайською та українською мовами, особливо в умовах глобалізації.

Однією з найбільш характерних рис китайської мови є її тональна система, що створює значні труднощі при перекладі. Китайська мова є тональною, що означає, що значення слова змінюється залежно від тону, в якому воно вимовляється. У мандаринському діалекті китайської мови є чотири основні тони: високий рівний (перший тон), підвищувальний (другий тон), низький (третій тон) та підвищено-знижувальний (четвертий тон) (рис. 1). Наприклад, слово «та» може мати різні значення в залежності від тону: «мама», «кінь», «гірка» або «матюкаючий». Це створює суттєві складнощі при перекладі на українську мову, яка не має подібної тональної системи. В українській мові зміна інтонації чи акцентуації не впливає на значення слів, що ускладнює точну передачу смислових відтінків. Тому перекладачі часто змушені використовувати контекстуальні підходи, а також інші мовні засоби для адекватної передачі значення, зберігаючи при цьому точність і відповідність (рис. 1).

Для досягнення точності перекладу необхідно враховувати не тільки граматичні та лексичні аспекти, але й прослуховувати і «чути» різні варіанти інтерпретацій, що можуть змінюватися

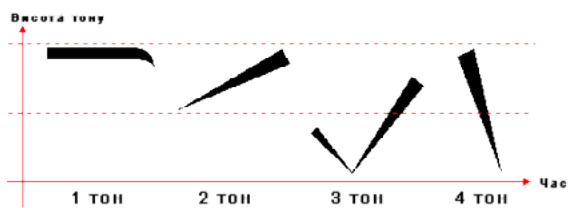

Рис. 1. Основні тони [7]

залежно від контексту. Важливим є також врахування того, як тональна система китайської мови взаємодіє з іншими елементами мови, такими як синтаксис та лексика.

Ієрогліфи складають основу письмової системи китайської мови і є ще одним важливим аспектом, що створює труднощі для перекладачів. Кожен китайський ієрогліф може мати кілька значень, що залежать від контексту, в якому він використовується. Наприклад, один ієрогліф може означати «гора», «високий», або навіть бути частиною більш складного символу. Це ускладнює переклад, оскільки прямий відповідник до кожного ієрогліфа в українській мові не існує.

Всього в китайській мові існує кілька тисяч ієрогліфів, що створює певні труднощі при їх перекладі. Переклад ієрогліфів на українську мову є складним процесом, оскільки багато китайських слів не мають прямих відповідників в українській мові. Ієрогліфи в китайській мові можуть мати кілька варіантів вимови і значень, що додає додатковий рівень складності для перекладачів. Наприклад, ієрогліф «行» може мати значення «йти», «проводити», «відправити» або «поведінка», залежно від контексту. Перекладач повинен точно зрозуміти контекст і вибрати правильне значення цього символу, що може бути непростою завданням для перекладу на українську мову.

З іншого боку, китайські ієрогліфи несуть у собі глибокий культурний контекст і часто відображають специфічні культурні та історичні концепції, які важко передати іншими мовами. Китайське письмо, яке не є алфавітним, ще більше ускладнює процес перекладу, особливо коли йдеться про адаптацію писемних символів у фонетичні системи, такі як українське письмо.

Багато китайських фразеологізмів не можна перекласти дослівно, оскільки вони несуть культурні та історичні конотації, характерні лише для китайської культури. Це означає, що перекладач має шукати не лише лексичні, а й культурні відповідники. Яскравим прикладом є китайський фразеологізм «对牛弹琴» (duì niú tán qín), що дослівно перекладається як «грати на музичному інструменті для корови». В українській мові аналогічний вираз може бути «говорити до стін» або

«говорити до глухого». Такий вираз символізує марність спроби донести щось до того, хто не здатен це зрозуміти. Переклад таких фраз вимагає не лише лексичних знань, але й творчого підходу та глибокого розуміння культурних особливостей.

Перекладач повинен знаходити еквіваленти в українській мові, які б зберігали сенс і були відповідними для аудиторії. У цьому процесі важливо не тільки передати лексичне значення ієрогліфа, а й врахувати його культурну значущість, що вимагає знань не лише китайської мови, а й китайських традицій, культури та історії.

Окрім лексичних та граматичних труднощів, китайська мова містить багатий пласт фразеологізмів та сталих виразів, які мають глибоке коріння в культурі та історії Китаю. Ці вирази можуть бути складними для перекладу, оскільки вони часто містять образи або метафори, що мають специфічне значення в китайському контексті.

Наприклад, китайський фразеологізм «задіти палець на небо» (в сенсі амбіцій) є важким для адекватного перекладу українською мовою без пояснення культурного контексту. У таких випадках перекладачі повинні знайти еквівалент, який може передати подібний смисловий зміст, але й врахувати культурні відмінності.

Для правильного розуміння фразеологізмів китайської мови важливо враховувати їх історичне походження, культурні традиції та соціальні контексти. Наприклад, фраза «百战百胜» (bǎi zhàn bǎi shèng), що в дослівному перекладі означає «сто битв – сто перемог», підкреслює величезне значення військових досягнень та перемог у китайській культурі.

Це ще раз підкреслює важливість не тільки мовної, а й культурної компетенції перекладачів, оскільки необхідно забезпечити, щоб переклад не лише відповідав лексичному значенню, але й зберігав культурні та емоційні відтінки оригіналу.

В умовах глобалізації китайська мова здобуває все більшу популярність в Україні. Зростаючий інтерес до китайської культури, економічних зв'язків між Китаєм та Україною, а також потреба в кваліфікованих перекладачах створюють нові можливості для розвитку перекладацької діяльності в цій сфері.

Однак, для того щоб забезпечити високоякісні переклади, необхідно навчати перекладачів не лише мовних навичок, але й культурних аспектів китайської мови. Важливо, щоб майбутні фахівці мали змогу глибоше зануритися в культуру, історію та соціальні реалії Китаю, щоб створювати точні та зрозумілі переклади, що передаватимуть не лише зміст, а й культурний контекст.

Понад декілька десятків років українські викладачі китайської мови досліджують актуальні проблеми китайської педагогіки, методики навчання та лінгвістики китайської мови, щоб удосконалити процес навчання китайської мови в Україні та зробити його цікавішим та ефективнішим. В українських університетах викладачі кафедри китайської мови зазвичай досліджують не тільки китайську філологію, а й літературу Китаю, культуру країни, сучасну педагогіку та методику в Китаї тощо [8].

Сучасні технології машинного перекладу, незважаючи на своє стрімке вдосконалення, все ж не здатні повною мірою врахувати всі нюанси китайської мови. Вони добре працюють з простими, технічними текстами, але часто не можуть точно передати фразеологічні вирази, ідіоми або культурні контексти.

Вивчення ставлення до МП не обмежується лише перекладачами, а доповнюється його дослідженням стосовно інших учасників процесу надання перекладацьких послуг, зокрема, у сферах управління та виробництва [9].

Машинний переклад може стати корисним інструментом для первинного перекладу або для допомоги перекладачеві, але він не є заміною глибокого, культурно обґрунтованого перекладу, який вимагає професіоналізму та знань культурних та мовних аспектів обох мов.

Зважаючи на виклики, що постають перед перекладачами, авторка пропонує кілька рекомендацій для розвитку китайського перекладу в Україні. Насамперед, варто розширити програми навчання для поєднання мовної та культурної підготовки. Також необхідна всебічна підтримка наукових досліджень у сфері китайського перекладу та лінгвістики.

Варто відмітити необхідність впровадження нових технологій для підтримки перекладацької діяльності, але з обов'язковим акцентом на збереження культурного контексту.

Досить важливим лишається питання підвищення кваліфікації перекладачів через участь у міжнародних семінарах, конференціях та практиках, що дозволяють обмінюватися досвідом та поглиблювати знання в галузі китайської мови та культури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Переклад китайської мови є складним і багатогранним процесом, що потребує не лише мовних знань, а й глибокого розуміння культури та традицій Китаю. Тональна система, ієрогліфічне письмо, фразеологізми та культурні вирази – все це створює труднощі для перекладачів, які повинні не лише правильно передавати зміст, але й збері-

гати культурний контекст оригіналу. В умовах глобалізації та зростаючого інтересу до китайської мови в Україні важливо розвивати кваліфікацію перекладачів, щоб забезпечити високоякісні переклади, які відповідають сучасним вимогам.

Нами виокремлено основні труднощі в перекладі китайської мови на українську:

1) тональна система китайської мови, відсутня в українській, ускладнює точну передачу значення слів, що вимагає використання контекстуальних підходів для адаптації змісту;

2) ієрогліфічне письмо, яке не має аналогів у фонетичних мовах, змушує перекладачів знаходити найбільш відповідні еквіваленти, що адекватно передають значення та символіку;

3) фразеологізми та культурні вирази, які часто не мають прямих перекладів, потребують творчого підходу для адаптації в іншій мовній та культурній реальності.

Перекладачі повинні володіти не тільки лінгвістичними навичками, але й глибокими знаннями китайської культури, історії та соціальних реалій, щоб правильно передавати як зміст, так і значення культурних контекстів, закладених у мові. Зі зростаючим інтересом до китайської мови та культури в Україні, а також з розвитком міжнародних відносин, ця проблема набуває все більшого значення.

Дослідження перекладу китайської мови в Україні є важливим напрямом для розвитку міжкультурної комунікації та збагачення мовних традицій. Оскільки китайська мова набуває дедалі більшої популярності в світі, перспективи подальших досліджень зосереджуються на кількох ключових напрямках.

Першим є вивчення тональної системи китайської мови та її впливу на процес перекладу, а також розробка нових методів адаптації тональних відмінностей до української мови. Це дозволить зменшити втрати інформації в перекладі, пов'язані з відсутністю аналогічної тональної системи в українській мові.

Другим важливим напрямом є вдосконалення методик перекладу фразеологізмів та культурних виразів, специфічних для китайської мови, що включає створення спеціалізованих словників, які враховують культурний контекст, а також покращення перекладацьких практик для збереження смислових і культурних відтінків.

Третім аспектом є дослідження впливу сучасних технологій перекладу, таких як машинний переклад і штучний інтелект, на китайсько-український переклад.

Оскільки ці технології швидко розвиваються, важливо оцінити їх ефективність у передачі тональних та культурних нюансів китайської

мови. Нарешті, важливим напрямом є міжкультурні дослідження, які дозволяють глибше розуміти китайську культуру та її вплив на мову, що допоможе перекладачам точніше інтерпретувати китайські фрази та вирази, що базуються на культурних традиціях Китаю.

Розвиток цих напрямків досліджень допоможе забезпечити точний і культурно обґрунтований переклад китайської мови на українську та сприятиме розвитку перекладацької діяльності в Україні, забезпечуючи глибоке порозуміння між українською та китайською культурами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барсук Т. Функціональне навантаження антропонімів у казковому дискурсі (на матеріалі творів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера). *Наукові записки Серія: філологічні науки*. Вип. 81 (3). С. 202–206.
2. Зорівчак, Р. П. Реалія і переклад (На матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во пр, 1989, с. 216.
3. Кірносowa, Н. Система трансформацій в українському та китайському перекладознавстві. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність*. 2007. 21, 43–46.
4. Мудрова Н. В. Мовна гра як засіб поетики власних назв : дис. ... кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство / Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов, Горлівка, 2008. 196 с.
5. Панченко В.А. Особливості перекладу мовної гри у творах Дж. Ролінг китайською. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 6(24). URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/12847/12909>
6. Китайська мова та її переклад: особливості, виклики та роль у глобалізації. URL : <https://surli.cc/uhbids>
7. Тони китайської мови: як вимовляти ієрогліфи. URL : <https://www.epochtimes.com.ua/china/chinese-characters/toni-kitayskoyi-movi-yak-vimovlyati-ieroglifi-118200.html>
8. Навчання китайської мови в Україні в умовах війни. URL : <https://sinologist.com.ua/navchannya-kytayskoyi-movy-v-ukrayini-v-umovah-vijny/>
9. Vieira L. N. Alonso E. (2020) Translating perceptions and managing expectations: an analysis of management and production perspectives on machine translation. *Perspectives*. 2020. 28(2), 163-184. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2019.1646776>